

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

Год. XXII.

Априлъ — 1930.

Книга 4.

фот. Г. Трайчевъ

ПЕЩЕРА „ПРОХОДНА“ ПРИ КАРЛУКОВО

Входът на пещарата Темната дупка при Лакатникъ

фот. Бурешъ

КРАСОТИТЪ НА НАШИТЪ ПЕЩЕРИ И НУЖДТА ОТЪ ТЪХНОТО ЗАПАЗВАНЕ

1. Водни, пропастни и сталактитни пещери въ България.

Хвърлиме ли единъ погледъ върху геологическата карта на България, ще забележиме че една значителна частъ отъ повърхността на нашата страна е заета отъ варовити терени и варовити планини. А тамъ дето има варовити терени, тамъ дето тия терени сж прорѣзани съ дълбоки дерета, тамъ дето има сухи варовити плата, които лесно попиватъ водата, която пада върху тѣхъ въ видъ на дъждъ или снѣгъ, тамъ дето има голѣми карстови извори — на такива мѣста обикновено се срѣщатъ и пещери.

Най-много пещери у насъ има по продължение на Балканската планинска верига, особено въ нейнитѣ западни и централни части. Не малко пещери има и въ варовититѣ терени на Родопскитѣ планини. Числото на известнитѣ до сега по голѣми пещери въ България е 100.

Какъ сж се образували тия пещери е всеобщо известно. По подробно по тоя въпросъ интересующия се може да прочете въ списанието „Български туристъ“ год. XIV, кн. 1 и 2, дето видниятъ нашъ изследователъ на пещерния човѣкъ, Рафаилъ Поповъ много сполучливо е опи-

салъ образуването на пещеритѣ и на сталактитната имъ украса. Ние ще кажемъ само, че всички наши пещери сж се образували отъ разтворителното действие на водата върху варовника, т. е. тѣ сж измити отъ водата подземни празнини. Тамъ дето има пещера е текло нѣкога вода, а въ много случаи и днесъ още презъ празнинитѣ на пещеритѣ тече подземна рѣка.

Поради водното си образуване пещеритѣ иматъ най-разнообразна вътрешна форма и на-права.

Едни отъ пещеритѣ представляватъ прави прости тунели, изъ които туристътъ не мжно се движи. Други пъкъ пещери, напротивъ, представляватъ сложни забъркани лабиринти, изъ които не безъ страхъ да се заблуди навлиза изследователя. Човѣкъ навлѣзълъ първъ пътъ въ една такава по-сложна пещера трѣбва добре да следи кжде минава, или пъкъ да оставя знаци, за да може при връщане да намѣри изхода изъ нея. Всѣка опасностъ да се заблуди човѣкъ изъ една такава пещера, обаче, е изключена, ако посетителя носи съ себе си кѣлбо съ канатъ и го развива при движението си изъ пещерата.

Особено е сложенъ напримѣръ лабиринта на

пещерата Магура при с. Рабиша — Българоградчишко, а също така и лабиринта на Лакатнишката пещера при гара Лакатникъ в Искърския проломъ. Туристът трябва бавно и спокойно да навлиза в една такава пещера, а най-главното, което трябва да съблюдава е да бъде снабденъ съ сигурни осветлителни средства, най-добре съ сигурна ацетиленова лампа. Освенъ такава ацетиленова лампа, която туристът трябва да държи в ръката си, необходимо нужно е да има въ джоба си и резервни джобни електрически лампи или пъкъ свещи и кибритъ завити въ мушама за да не увлажнятъ, та да може въ случай на нужда да ги запали. Останалъ безъ свѣтлина въ една такава по-сложна пещера, туристът става напълно безпомощенъ и излизането му изъ нея е въ повечето случаи невъзможно.

Нѣкои отъ пещеритѣ, както споменахме, криятъ въ себе си и голѣми подземни рѣки. Често пкти тия рѣки изтичатъ изъ отворитѣ на пещеритѣ и за да навлѣзе човѣкъ въ една такава пещера трябва да си послужи съ лодка или пъкъ да гази или плува изъ подземната рѣка. Съ лодка трябва да се влѣзе напр. въ грамадната Деве-ташка пещера при гр. Ловечъ, която е около 2 клм. дълга, а въ водната пещера надъ с. Цѣрово въ Искърския проломъ, трябва да се гази по цѣлото ѣ протежение около $1\frac{1}{2}$ клм., изъ до поясъ дълбока рѣка. Водна пещера е и тая при с. Ракитово — Лъдженско въ Централнитѣ Родопи. Изъ тая пещера излиза буйна рѣка, обаче, като я прегазиме на 100 м. дължина, следъ това вече настѣпваме въ сухъ коридоръ, който върви надъ рѣката, като я пресича на нѣколко мѣста. Други пъкъ водни пещери почватъ съ сухъ входъ, а въ вътрешността имъ, се срѣщаме съ подземната рѣка, както това е напр. въ Лакатнишката пещера. Тука въ Лакатнишката пещера подземната рѣка образува дълбоко подъ повърхността на земята нѣколко гръмогласни водопади и не малки езера и езерца, на красотата на които не може да се нагледа и начуди човѣкъ. Вие влизате въ тая пещера презъ единъ широко зѣющъ върху стрѣмна скала отворъ. Навлизате въ единъ доста обширенъ вестибюлъ, сводътъ на който е подпрѣнъ съ нѣколко дебели каменни колони, които като че ли подпиратъ повече отъ 100 метра високата скала надъ тѣхъ. Задъ тия колони почватъ нѣколко коридора, нѣкои отъ които се преплитатъ и по между си. По най-широкия отъ тѣхъ вие въртите въ северна посока и следъ изминали 150 метра навлизате въ една обширна зала, по пода на която лежатъ грамадни каменни блокове. Тука вече вие чувате отдалече да долита до васъ глухото бумтение на подземна рѣка. По посока на бумтението вие вървите по единъ новъ коридоръ и при 177-ия метъръ внезапно се открива предъ васъ едно ново разширение на пещерата, изпълнено съ вода, въ която стрѣмно се спускатъ и оглеждатъ тъмно-кафявитѣ, почти черни стени на

пещерата. Когато освѣтите съ ацетиленовитѣ лампи бистрата като сълза вода на това чудновато подземно езеро вие съглеждате на неговото дъно 3 черни отвора, презъ които това езеро получава своята вода. Ако се случите тука напролѣтъ, когато се топятъ снѣговетѣ, вие ще видите, че презъ тия подводни отвори, въ видъ на дебели фонтани, водата клокочи и пълни езерото. А тая обилна вода се излива въ единъ другъ отворъ, който се чернѣе въ дѣсно отъ васъ и въ който въ видъ на буюнъ и гръмогласенъ водопадъ водата съ

Скалитѣ при Лакатникъ

фот. Бурешъ

трѣсъкъ пропада. Тоя водопадъ вие не виждате, а само чувате неговия тътнежъ; за да отидете до него трябва да преплувате езерото, а това е невъзможно, защото водата ще ви завлече въ неговитѣ дълбочини.

Тая пещера съдържа и единъ другъ още по голѣмъ водопадъ, до него може да се отиде по единъ входъ изъ който човѣкъ, като изъ нѣкой коминъ трябва да се промъкне за да излѣзе въ единъ вторъ етажъ на пещерата, въ едно друго разширение, което туриститѣ сж нарекли „Площадъ бански“. Тука наново чувате още по сил-

ното бучение на втория водопад и при напредване това оглушително бучение бързо се засилва, докато вие се намерите върху един камен балкон, върху една висяща над дълбока черна пропасть тераса, а пред вас в тъмнината се разкрива величествен водопад, водит на когото се губят в черната бездна. Бучението на тоя водопад е така силно, че всичко около вас трепери и вие трябва да крещите за да се разберете с вашите другари и да споделите с тях своите силни впечатления.

Ако се спуснете в дъното на пропастта, което е възможно през есента, когато водата е намалела вие ще видите как разбитата о скалит вода в вид на бяла мъгла да се издига нагоре. Есенно време може по продължение на подземната рѣка да се отиде близо до 2 км. надалече и там любознателния посетител се срѣща с още нѣколко по-малки водопади, още 7 други езерца, едни от които могат да се прегазят, а други трябва да се преплуват. Тая само отчасти позната по-рано пещера, сега се посѣщава вече от стотици туристи, които в недѣлен ден идат на топли тука да се ненагледат на красотите на тая пещера. Подобни водни пещери имаме на доста мѣста в България. Такива сж напр. пещерата над с. Цѣрово, която е един км. дълга; такава е Крушунската пещера при гр. Ловеч; такава е пещерата при с. Бѣлозъм — Пловдивско и др.

Друга една група пещери представляват отвесно спускащи се надолу бунари или понори, от различни дълбочина. Малки такива стръмни бунари има напр. върху карстовото плато над Карлуковския манастир. В тях изследователя може да се спусне само с помощта на въже или въжжена стълба. В дълбочините на такъв един бунар, често пжти започва, в хоризонтално направление друга пещера. Такава е напр. пещерата Меденика на баира срещу мина Плакалница над гара Елисейна. Тука се спускаме с помощта на въжета (сега туристите сж направили стълба) в една не много широка пропасть, а стъпили веднаж на дъното на пропастта, от там в източна посока почва да се простира в хоризонтално направление нова доста сложна пещера, разположена даже в два етажа, от които единият туристите сж нарекли, поради мъжната му проходимость „Ад“, а другият поради красивите сталактитни образувания в него „Рай“.

От сжщия характер е и пещерата „Пропастит“ при с. Генчевци в Тръвненския балкан, не далече от гара Тръвна. Край с. Генчевци селяни ще ви покажат, всрѣд разработени ниви, нѣколко пропасти, едни от които сж затлачени с храсти за да не пропада в тях добитък. През една от тия пропасти, разположена до нѣколко едри варовити балвани, човѣкъ може да се спусне отвесно надолу в дълбините на земята. Тая пропасть представлява

един бунар изпълнен с едри блокове, натрупани в него като орѣхи в нѣкоя тѣсна трѣба. Между праздниците около тия блокове смѣлият турист може да се промъкне и да проникне надълбоко към вътрешността на земята. Взаимната помощ на нѣколко посетители е в случая много необходима. След половин часо спускане посетителя се отзовава на дъното на пропастта и край неговите крака весело клоочи подземно поточе. Застанал край това поточе и загледал се в грамадните блокове висящи над неговата глава, посетителя не може да не си спомни за увлекателния роман на Жюль Верна — „Към центъра на земята“. В източна посока, по продължение на подземното поточе, почва да се разпростира в хоризонтално направление по посока към с. Хитревци отстояще 2 км. от Генчевци една нова голѣма пещера. Движейки се край поточето достига се най-после до края на пещерата, който край е запълнен с вода образуваша тука едно подземно езерце. По нататък не може да се отиде. Водата, обаче, на това езерце извира при с. Хитревци в вид на един буен извор изливащ се сжщо така из една изпълнена с вода пещера, която населението нарича „Змеюви дупки“. Пещерата Змеюви дупки при с. Хитревци е продължение от пещерата Пропастит при с. Генчевци. Ако би могло с помощта на силни помпи (както това е правено напр. в пещерите на Моравския карст при гр. Бърно в Чехословакия) да се изхвърли за нѣколко часа водата от Змеюви дупки, тогава двете пещери би се съединили в една и от с. Хитревци би могло да се отиде до с. Генчевци по подземен тунел. С това би се потвърдили сжществующите на много мѣста повѣрия за пещерите напр., че посрѣдством пещерата Василица при Кунино може да се отиде до с. Карлуково, че свиня с свинчета навлѣзла в пещерата хайдушка дупка при Карлуково, излѣзла при Луковит; че овчар хвърлил тоягата си в едно Рилско езеро, а тя излѣзла от извора на р. Панега и пр.

Най-величествената, обаче, от нашите пропасти пещери е така наречената „Бездънен пещерин“ разположен не далеч от прочутия карстов извор на Златна Панега — Луковитско. Тая гигантска пропасть се спуска на долу в земята до 80 метра дълбочина, т. е. два пжти дълбока, отколкото е висока черквата Александър Невски в София. И вие може лесно да си представите чувството, което обладава изследователя, когато върху телено въже или стълба увисне в една бездна, която е по-голѣма, отколкото е купола на поменатата черква. Изследването на тая пещера иска специални снаряжения и повече изследователи; един телефон, който да свързва тия, които се спускат в пещерата, с тия които се намират извън пещерата, се явява извънредно належащо. Тия изследвания ще да

открият „дъното“ на „Бездънния пчелинъ“, на което дъно човъшки кракъ още не е стъпвалъ, а отъ тамъ вѣроятно ще да се простира въ хоризонтално направление и друга голѣма пещера, по която правдоподобно е да тече подземното течение на голѣмата рѣка Златна Панега. Тая рѣка извира не далечъ отъ бездънния Пчелинъ въ видъ на грамаденъ карстовъ изворъ, който кара нѣколко голѣми воденици и една фабрика за циментъ. Повече отъ сигурно е, че голѣми чудеса ще да се откриятъ тука въ дълбочинитѣ на Панежкия подземенъ миръ. Изследването на подземното течение на р. Панега бѣхъ замислилъ още презъ 1925 година, трагичната кончина, обаче на моя помощникъ Дѣлчо Илчевъ ме възпрѣ отъ това намѣрение. Тая година, обаче, при помощта на нѣколко смѣли туристи, които сж и добри пълзачи по скалитѣ, ще се опитамъ да проникна въ подземния панежки миръ, въ който чо-

Входът на Леденика

въшкия кракъ още не е стъпвалъ. Подземното течение на голѣмата рѣка Панега непременно тече изъ гигантска пещера. За това свидетелствува напр. постоянната слабо-промѣнлива температура на водата въ извора, който изворъ е единъ топликъ, т. е. не замръзва зимно време, а държи t° около 12° С. презъ цѣлата година. За сжщото свидетелствува и мощността на извора, който изхвърля грамадно количество вода, за която разбира се, че подъ земята трѣбва да има мѣсто.

„Който иска да види колко много е водата на Панега, пише въ увлекателната си статия за извора Глава Панега, видниятъ географъ проф. А. Иширдовъ (сп. Български прегледъ, год. VI, кн. 10), нека погледне бистрата разпѣнена рѣка подъ воденицитѣ, дето на ширина повече отъ 50 м., има тя дълбочина по-голѣма отъ 40 см.“. Идея за голѣмото количество вода ни даватъ и дветѣ вади на воденицата, които при ширина около 10 метра иматъ вода дълбока до половинъ метъръ.

Да добавимъ при това водата на двата отвора: единиятъ 4 метра широкъ и другиятъ единъ и половина, и водата на двата улея на тепавицата. Въ различни времена на годината количеството на изворната вода варира между $1\frac{1}{2}$ и $2\frac{1}{2}$ кубически метра въ секунда“. Презъ пролѣтѣта на 1923 год. азъ имахъ възможността да видя изворитѣ на Панега така силно наводнени, че водата на рѣката бѣ 4 пжти повече, отколкото е нормалното ѣ количество. Естествено е, че за тая вода трѣбва да има мѣсто подъ земята. При това понеже водата е силно варовита измиватъ се отъ нея, изъ подъ дълбочинитѣ на земята, стотици тона варовикъ всѣка година и се изнасятъ на повърхността на земята.

Че край подземното течение на Панега има грамадни пещери, за това свидетелствува и следниятъ отбелязанъ отъ професоръ Иширковъ въ цитираната вече негова статия фактъ. „Въ 1867 год. на връхъ Спасовъ день заведнажъ замлъкнали кречеталата на воденицитѣ и сепнали воденичари и гости. Кога излѣзли извънъ воденицитѣ, то водата спрѣла да тече, и рѣката се преобърнала на-локви пълни съ риба. Хората се спуснали да ловятъ риба, но Мулла Мутишъ отъ Ловечъ, който управлявалъ тогава воденицитѣ на Абдула бей Ловчелия, не допусналъ да сторятъ това, за да не разгнѣватъ още повече Бога. Подиръ 8 часа водата потекла наново и тѣй много както по-рано. Отъ този день нататъкъ, всѣки Спасовденъ сж клали доскоро курбанъ. Нѣма съмнение, че това интересно явление, което изплашило толкова много жителитѣ край Панега, се дължи на нѣкое продънване въ подземнитѣ канали на Панега, и за да се напълни образуваната празнина и достигне водата на ново стария си

пжтъ, сж били потрѣбни цѣли 8 часа“. Били сж необходими значи 8 часа за да се напълни тая предполагаема празнина съ вода. А знае се, че Панежкия изворъ дава срѣдно 3 куб. метра вода въ секунда, т. е. за 8 часа, равно на 28,800 секунди, ще даде 86,400 куб. м. вода. Съ тая вода ще се напълни една празнина най-малко $\frac{1}{2}$ клм. дълга, 80 метра широка и 25 м. висока. Азъ съмъ дълбоко убеденъ, че тая празнина е много по-голѣма и че такива празнини има множество въ незнайния подземенъ панежки миръ. Въ тоя подземенъ миръ ще може да се навлѣзе само презъ пропастьта „Бездъненъ пчелинъ“, защото извора на Панега представлява единъ воденъ сифонъ, който затваря долния отворъ на предполагаемата пещера, въ която още никой не е навлѣзълъ. Бждешитѣ изследвания ще покажатъ доколко тия предположения сж вѣрни.

Въ много отъ нашитѣ пещери, стениитѣ и таванитѣ сж украсени съ стотици и хиляди сталак-

тити и сталагмити, които съ своите разнообразни и красиви форми придават особена красота и чудноватост на тия пещери.

Въ пещерата „Меденик“ напр. тия сталактити сж въ видъ на тънки каменни пердета, въ видъ на разкошни драпери и балдахини спускащи се отъ тавана на пещерата на 5 до 10 м. дължина. При удряне върху тяхъ съ помощта на камъкъ тѣ издаватъ дълбоки звуци прилични на камбаненъ звънъ. Нѣкои туристи, които посещаватъ по-често тая пещера, нагласяватъ хармонични, приятно звучащи акорди, чрезъ удряне

Леденика — Враца

върху тия сталактити. Не малко такива най-чудновати и елегантно нагънати драпери има и въ пещерата Леденикъ при Враца. Въ голѣмата пъкъ суха пещера надъ гара Лакатникъ сталактититѣ се спускатъ отъ тавана надолу до 12 метра дължина и докосватъ даже дюшето на пещерата или пъкъ се съединяватъ съ братственитѣ имъ сталагмити и образуватъ високи до 12 м. готически колони, които подпиратъ свода на великолепния храмъ на тая пещера. Въ пещерата при с. Лжджене въ Родопитѣ, сталагмититѣ като ис-

тинска каменна гора стърчатъ по дюшето, а надъ тяхъ се спускатъ остри сталактити отъ най-красива форма и направа. Посетителя на тая пещера и на пещерата Леденика не може да се нагледа на тая толкова разнообразна и чудновата украса на тия пещери.

Най-често тия сталактити и сталагмити сж съ кафява окраска. По нѣкога, обаче, тѣ сж снѣжно бѣли или пъкъ бистри, прозрачни като че ли сж направени отъ стъкло. Въ пещерата при с. Боснекъ на зап. склонове на Витоша, тамъ стотици гжсто наредени единъ до другъ и тънки като моливъ, прозрачни, отчасти кухи сталактити се спускатъ отъ тавана надолу и когато ги освѣтиме съ ацетиленовата лампа, тѣ като стъкленитѣ украшения на модернитѣ електрически полиени, разсѣйватъ една особена млѣчно-бѣла свѣтлина. При докосване до тяхъ тѣ много лесно се чупятъ и съ стъкленъ звънъ се разбиватъ върху каменното дюше на пещерата. Не мога да не призная, че човѣкъ застаналъ предъ тия бизарни тънки и крѣпки сталактити, неволно бива обладанъ отъ желанието да замахне съ ржка или бастунъ и да изпочупи десетки отъ тяхъ, просто така за удоволствие. И такова варварско удоволствие се извършва за жалостъ масово въ нашитѣ пещери. Въ споменатата Боснешка пещера за щастие тия сталактити сж мжчно достѣпни и човѣкъ по коремъ трѣбва да се провира изъ тѣсни кални дупки, за да достигне до тяхъ; обаче, азъ не вѣрвамъ тѣ да изтраятъ тамъ за дълго време. Въ Лждженската пещера пъкъ е извършено едно голѣмо светотатство. Тука презъ последнитѣ 3—4 години сж изпочупени отъ низкокултурни и невежествени посетители, почти всички извънредно красиви порано сталактити и сталагмити. Почти всичко каквото е могло да бжде счупено, се търкаля тука по дюшето на пещерата и човѣкъ едвамъ минава по тия развалини. Върху дебелитѣ неразрушими колони даже, личатъ ударитѣ на чукътъ или на тежки камъни, съ които е била рушена чаровната окраса на тая пещера. Навлѣзълъ въ пещерата такъвъ единъ низкокултуренъ рушителъ, той следъ като е начупилъ на парченца най-красивитѣ сталактити, наблъсква ги въ джобовѣтъ си, или пъкъ напълня съ тяхъ раницата си, безъ да знае даже защо. Обаче, при излизането си изъ пещерата, при провирането си изъ тѣснинитѣ ѝ, той е принуденъ да изхвърли голѣма частъ отъ тяхъ още въ самата пещера, а друга една частъ изоставя извънъ пещерата, защото му предстои дългиятъ потенъ пжтъ отъ тамъ до с. Лжджене, дето ще се качи вече на трена. Малкото на брой донесени у дома парчета сталактити биватъ наредени върху масата или върху долапа, и следъ като тѣхния притежателъ имъ се нагледа, една две години, и тѣ биватъ изоставяни въ забрава или пъкъ захвърлени на боклука. Това е сждбата на почти всички отчупени, да не кажа крадени изъ пещеритѣ сталактити. Тѣ иматъ своята кра-

сота, тѣ иматъ своята цена, само когато сж вжтре въ пещерата, тамъ дето тѣ сж се образували, тамъ дълбоко подъ земята дето ги е изваялъ и наредилъ така чудновато Твореца, само тамъ тѣ иматъ своята привлекателностъ и своята чаровностъ.

Така е осквернена и „Хайдушката пещера“ при гара Карлуково и то не отъ нервно-болнитѣ клиенти на Карлуковската лудоприемница, а отъ здраво мислящи, обаче, низкокултурни посетители на тая красива пещера. Така е осквернена и пещерата Василица при Кунино, такава е отчасти и сждбата на пещерата Леденикъ при гр. Вратца, макаръ че туристическото дружество на тоя градъ полага голѣми усилия за да запази тая ценна забележителностъ на вратчанския край. Достатъчно е само да се хвърли единъ погледъ върху напечатанитѣ въ тая статия картини за да се разбере какви неописуеми красоти криятъ въ себе си нашитѣ пещери.

Като се има предъ видъ, че за да нарастне единъ сталактитъ на 1 см. дължина се искатъ 10, 20 даже и до 100 години, като се има предвидъ, че много отъ тия сталактити веднажъ отчупени изобщо нѣма да порастнатъ, понеже пещеритѣ, въ които сж били нѣкога образувани сега сж вече сухи, лесно ще се разбере какво варварство се върши изъ нашитѣ пещери. Презъ лѣтото на изминалата година, въ езерната пещера на Моравския карстъ, бѣ отчупенъ отъ група немирни посетители на пещерата единъ красивъ сталактитъ,

който носеше названието „стражъ“ и който съ великолѣпие висѣше надъ входа къмъ подземното езеро. Цѣлата ежедневна ческа преса се занима съ стореното варварство; отъ страна на всички туристически дружества се вдигна повикъ най-строго да бждатъ наказани злосторницитѣ, макаръ че не можеше да се установи дали нарочно или случайно бѣ съборенъ сталактита. Възмущението стана още по-силно, когато специалисти геолози казаха, че тоя сталактитъ нѣма вече никога да порастне тамъ. Колко ние още сме далече отъ подобно съзнание за запазване красотитѣ на нашето Отечество!

Ако пещери като нашия Леденикъ, като Лакатнишката пещера, като Голѣма Подлисца, като Лждженската пещера би се намирали въ нѣкоя отъ по-културнитѣ западноевропейски държави, на тѣхнитѣ входи би били поставени врати, украсенитѣ съ сталактити мѣста би били заградени съ парапети за да не се докосва никой до тѣхъ, посещенията въ тѣхъ би били извършвани само подъ надзоръ, както това е направено на много мѣста въ Европа и Америка. Единъ законъ който би защитилъ тия наши ценности и природни паметници се явява вече много належащъ. Мене ме е страхъ, че при нашитѣ условия тоя законъ ще се яви чакъ тогава, когато тия красоти на нашитѣ пещери ще бждатъ свършено унищожени.

(Следва)

Д-ръ Иванъ Бурешъ

ВРАЦА

По Ф. Каницъ

Рѣдко съмъ спалъ така добре въ моето пжтуване, както въ чистия ханъ на Кръсто Сава, ржководенъ отъ една вдовица, нейния синъ и нейната дъщеря. Наново подкрепенъ, на другата сутринъ излѣзохъ отъ хана на главния площадъ въ Враца. Това бѣше пѣстра оригинална картина, достойна да бжде изобразена отъ единъ Hildebrand. Кафенета съ дървени балкони и съ всевъзможни фирми, полу ориенталски, полу европейски пѣстро нашарени каменни кжщи, и най-различни по архитектоника будки заграждаха площада. Центъра тукъ образува извисилата се нагоре, квадратна, чисто турска кула-часовникъ, а до нея се изправила грамадна тънка топола. На различни страни блѣщатъ металнитѣ върхове на куполи на минарета и черкви, облегнати на стрѣмнитѣ и отвесни върховити скали, а навсѣкжде една жива човѣшка маса отъ турци, българи, черкези, евреи, насѣдали до стенитѣ. Въ тази голѣма пияца отъ къмъ западъ се влива голѣмата пазарна улица, дето царува не по-малко буденъ животъ; защото Враца днесъ, както и нѣкога е единъ отъ най-

голѣмитѣ търговски градове на България. Свързана съ добри пжтища съ дунавскитѣ пристанища на Ломъ Орѣхово, магазинитѣ на града се пълнятъ съ сурови кожи, кози кожи, восъкъ, медъ, вино, царевица, едъръ и дребенъ добитѣкъ отъ къмъ Балкана, които се товарятъ на Дунава или посрѣдствомъ конски кervани се прехвърлятъ отатѣкъ планината. Виното на Врачанската кааза принадлежи къмъ доста добритѣ качества и се продава срѣдно по 3 пиастра оката. Голѣми количества живъ добитѣкъ се пренася въ живо състояние за Цариградъ, обаче много дребенъ добитѣкъ, агнета, кози се колятъ въ града и месото се продава за смѣшната цена 18 пари оката. Търговията съ агнешки и кози кожи въ каазата е доста значителна. Една Марсилска кжща само купува тукъ около 300 хиляди парчета на цена срѣдно по 17 пиастра чифта. Тази цена обаче въ последно време се качва, благодарение конкуренцията на Видински агенти, които работятъ за Виена, а българскитѣ кози кожи сж превъзходни за всички видове обушарски стоки.

Покрай кожената фабрикация въ Враца се търгува много отъ испански евреи съ коприна и конопъ. Годишно цѣлото производство на каазата достига до 10—12 хиляди оки конопъ и 1000 оки коприна. Отдѣлни селища като Хуювене и Карашъ произвеждатъ 1500—2000 оки, други като Лакатникъ само 100. Коприната се изпрежда изключително въ малката примитивна работилница на Саломонъ Сапитай отъ София. Азъ срѣцнахъ тукъ много български момичета заняти съ сортиране, изваряване и изпреждане на конопа, като така

Кулата въ Враца

фот. Пасковъ

печелятъ дневно по 3—4 пиастра, (140 крайцера=80—90 стотинки). Готовата коприна сж продава за вѣзане на дрехи въ Албания, а конопътъ отива къмъ Търново и Одринъ, или чрезъ агенти се продава въ Франция.

На една особена слава се радватъ въ цѣла България и Тракия коюнджиитѣ на Враца. Тѣхниятъ най-прочутъ майсторъ за този моментъ е коюнджи Коце, синъ на единъ овчаръ. Азъ го намѣрихъ въ неговата скромна работилница, занятъ съ изработване на розети, арабески, листа и клончета на една кошница за плодове. Макаръ че Коце не бѣше изработилъ нито най-малкия моделъ

или рисунка, работата изглеждаше да стане истинско майсторско произведение, толкова нѣжно и съ чувство бѣха изработени отдѣлнитѣ части. Всички тѣзи филигранови предмети се пресмѣтатъ споредъ теглото и иматъ опредѣлени цени. Коце опредѣляше тази цена на 3½ пиастра за среброто и 2½ пиастра за работата на драмъ.

Вследствие на една покана, заедно съ господинъ Нишо Брайковъ, учителъ въ голѣмото българско градско училище, посетихъ богатия търговецъ Теодораки Димитриевъ. Той ме посрѣтна сърдечно съ своята млада дъщеря и показа голѣмо разбиране къмъ старинитѣ. Въ неговата красива кжща видѣхъ главата на една антична статуя и единъ оброченъ камъкъ, донесенъ отъ Голѣмо Пещене. Жилището на Теодораки бѣ обзаведено съ единъ известенъ комфортъ. Възглавниците по стениитѣ бѣха извѣзани съ вкусъ отъ женитѣ съ пѣстра вълна, дървениитѣ тавани бѣха отъ рѣзба, а по полицитѣ се редѣха сждове отъ металъ или глина, които издаваха едно голѣмо художествено разбиране на българитѣ въ тази областъ.

Намѣрихъ и областния представителъ твърде много занятъ; защото неговата кааза брой 95 отъ менъ нанесени селища, а на нашитѣ карти стоятъ само 19. Особено деветѣтъ черкески колонии правили много неприятности. Въ градътъ, който има 2400 кжщи (между тѣхъ 50 татарски и 20 цигански), българскиятъ елементъ е извънредно силно застѣпенъ. Това може да се види отъ 7-тѣ християнски черкви срещу 4 джамии. Още помалкъ е мюсюлманския елементъ въ селата въ Врачанската кааза, дето при 64 чисто български и 8 смѣсени селища, трѣбва да се прибаватъ и черкескитѣ колонии. Турчинътъ по такъвъ начинъ е свършено изчезналъ въ каазата, макаръ че нѣкога той билъ навсѣкжде тукъ. Това е много вѣроятно, като се вземе предъ видъ, че той като господаръ навсѣкжде се настанилъ по чифлици и кули. Моето отдавна изказано мнение, добито чрезъ опита на пжтуването, се потвърждава: турчинътъ отъ дълго време отстѣпва отъ западъ къмъ изтокъ.

Въпреки това малцинство на турския елементъ въ Враца, той е билъ достатъчно страшенъ за околността на града. И днесъ още ханътъ на Кръсто Сава крие въ двора си заплашително една срѣдновѣковна турска кула, отъ дето агитъ на страшния Юсуфъ паша отъ Берковица, единъ съвременникъ на Пазваноглу, преди години разнасяли огънь и опустошение и въ най-затѣнениитѣ крайща на Искѣра. Това е една ужасно кутиобразна висока и солидна постройка съ малко прозорци, но затова пъкъ съ повече дупки за стрелба и покрити наведени балкончета, нагодени за защита. Днесъ кулата, свидетелъ на толкова жестоки, стои като споменъ на печални времена, напусната и изоставена всрѣдъ разкошна зеленина. Колко е страдала Враца отъ нападѣтъ на кърджа-

лийтѣ ни разправя епископѣ Софрони, който избѣгалъ отъ тѣхъ презъ Балканскитѣ усои и презъ Плевенъ се отзовалъ въ Влашко. (1799 г.): „Моята епархия бѣше опустошена, селата изчезнали, кърджалиитѣ и Пазвантовитѣ хайдуци бѣха ги изгорили, народътъ прѣснатъ изъ Влашко и въ други страни.“ Че Софрони не е преувеличавалъ, затова ни свидетелствува едновременното описание на прочутия пжтешественикъ Пукевилъ въ своето „Voyage en Morée“ за злосторничествата на кърджалиитѣ по Марица: „Мъртва тишина царуваше по необработенитѣ полета, и само трупове и изгорени селища се виждаха по пжтя. Населението бѣ избѣгало или бѣ станало жертва на дивитѣ звѣрове“.

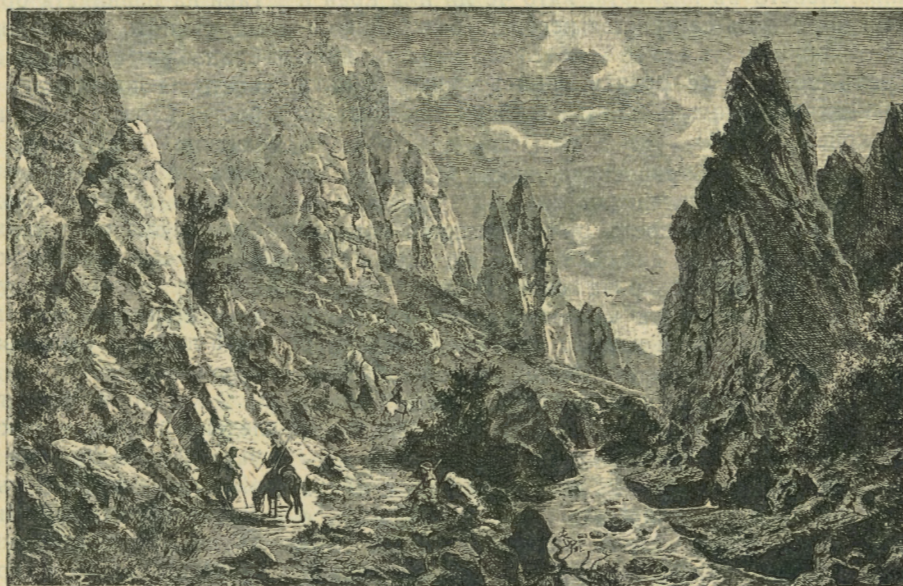
Бѣше обѣдъ, когато се завърнахъ въ хана. Макаръ че августовското слънце страшно да горѣше, подиръ пладне се отправихме по дефилето за Згориградъ. Преминали малката Палилула пѣкътъ намалѣ. Последнитѣ кжщи достигатъ дори до скалистата порта, отъ дето иде Врачанската рѣка (тукъ наречена Лѣва). Старъ, обрасълъ съ мъхъ видауктъ ни отведѣ на лѣвия брѣгъ. По кривата пжтечка скоро достигнахме единъ амфитеатъръ, дето заднитѣ стени се издигаха все повече и повече. Отъ време още съ шумъ сж падали отгоре грамадни блокове и сж пълнили рѣкичката.

Свѣтложълтитѣ скали на Врацата, които пленяватъ съ своята природна красота съперничатъ съ скалитѣ отъ Бѣлоградчикъ.

Мѣстнитѣ жители минаватъ Згориградското дефиле съ известенъ страхъ. Споредъ преданието разгнѣвения християнски богъ наказалъ измѣната на последния български владетель Иванъ Страшимиръ по видимъ и чуденъ начинъ. Високо на Краля байръ, на дѣсния брѣгъ на потока, се вижда този Иванъ обвърнатъ въ камъкъ, когато побегналъ и предалъ срамно на турцитѣ своята страна. Но не само този коронованъ предателъ, но и неговата дъщеря, кочиашъ, кола и коне постигнало тази участъ. Кърваво-червено блестятъ на това мѣсто стени! Но трѣбва да имате богата фантазия за да разпознаете колесницата на този невѣренъ царъ. Преданието доказва истиността на народната мждростъ. Vox populi, vox dei. (Гласъ народенъ, гласъ Божи). И наистина този последенъ български царъ Иванъ Страшимиръ не само че предалъ автономния български патриархъ

на грѣцкия вселенски престолъ въ Цариградъ, но се унижилъ за известно време и станалъ васалъ на турцитѣ. Когато султанъ Баязидъ най-последенъ превзелъ и Видинъ, изглежда че той избѣгалъ нѣкъде къмъ Врачанския балканъ. Но защо пѣкъ преданието смѣсва въ тази измѣна на царя и неговата дъщеря?

Въ дѣното на тѣзи канари е Згориградъ, последния отъ турцитѣ изгоренъ градъ на царя. Високитѣ нѣкъде до 9 метра стени могатъ да се проследятъ до 250 крачки. Но като се остави на страна, че тукъ въ това тѣсно мѣсто не може да сжществува градъ, солиднитѣ зидове и други признаци говорятъ за единъ римски, по-късно византийски кастелъ, издигнатъ за отбрана на прохода и близкия водопроводъ, които както нѣкога, така

Згориградъ при Враца

по Каницъ

и сега носи къмъ града хладната вода. Възможно е сжщо, императоръ Юстинианъ да е поправилъ разрушената отъ варваритѣ крепостъ, и тукъ да е споменатата у Прокопи Вратица, едно име, което както забелезва и Лежанъ, наново се намира въ днешна Враца. Съ сигурностъ може да се датира отъ българско време само близкия манастиръ св. Недѣля, разрушенъ отъ кърджалиитѣ (1799 г.).

Една врата, широка най-вече до 20 метра ни извежда на югъ, въ малка долина. Високитѣ стени на прохода се губятъ веднага, навсѣкжде стада, навсѣкжде кози, които се криятъ между джбове и орѣхи, а тамъ долу между тополи се оглася кречетало на воденица. Тамъ нѣкъде се прозърта и самото село Згориградъ.

Нощта бѣ настъпила. Звездици поглеждаха вече надолу къмъ приказния балкански свѣтъ, когато бѣхме отново въ гостоприемната Враца.

И. В.

СЛЪНЦЕТО, ВЪТЪРЪТЪ И СНѢГЪТЪ

Горе, въ хижата почва новъ день. Макаръ полето да е почерняло вече, тукъ въ планината, владѣе зимата. Бороветъ сж навѣли рамена подъ тежестъта на бѣлото рухо. Тѣхнитѣ върхове се откриватъ върху свѣтлия изтокъ като малки кръстчета и полюлявани отъ тихия утриненъ вѣрець, като че ли търпнатъ отъ очакване на видимия Богъ на деня и живота върху земята — Слънцето. Златнитѣ отражения отъ ржбоветъ на далечнитѣ ленти — облаци предизвестяватъ неговитѣ тихи стѣпки. Първитѣ му лжчи се плъзватъ върху бѣлата планина и прогонватъ сѣнкитѣ на бороветъ. Така почватъ тихитѣ сини дни на планината. Казвамъ сини, защото наистина тѣ сж такива. Небето въ низината, като че ли има край и е низко, а тукъ се чувства неговата безкрайна синя дълбочина, въ която е потънала малката земя. Предъ погледа се редятъ синитѣ сѣнки, синитѣ планински вериги и синитѣ зжбери на тѣхнитѣ върхове.

Горе, надъ бороветъ се простира челото на планината. Ослѣпителната снѣжна покривка се стели надъ него и предъ примрежениятъ погледъ се редятъ неговитѣ дипли. Зимата е създала тази пустиня. Тя ни разкрива своето кжсо минало, свързано съ тишината на безвѣтрието, съ дивия вой на буритѣ, съ шипещия студъ и наведенитѣ огнени лжчи на Слънцето. Много, безбройно много снѣжинки сж паднали върху изгорѣлата и пожълтяла отъ лѣтото и есенъта планина. Понѣкога снѣгътъ е валѣлъ на едри парцали и тогава времето е било меко и топло, юженъ вѣтъръ е вѣялъ и затрупвалъ съ снѣгъ падинитѣ. Други пжтъ е свирѣлъ северния леденъ вѣтъръ и тогава снѣжинкитѣ сж били малки, дребни. Тѣ сж падали на земята, завивали сж лудо хоро, кръстосвали сж отъ връхъ до връхъ и заспивали, затрупани подъ новитѣ снѣжинки, които сж се сипѣли върху планината. Настѣпвали сж тихи спокойни дни. Тогава сивитѣ облаци сж се свличали по планинскитѣ наклони и сж затискали долинитѣ и ровинитѣ. Тамъ тѣ сж допирали до заснѣжената земя, димътъ отъ куминитѣ се е смѣсвалъ съ тѣхъ и лютината му е шипѣла въ очитѣ на хората. Седмици мракътъ е стоялъ и гнетилъ мирнитѣ жители на низината. А горе, презъ нощъта звездитѣ сж трептяли на небосвода, и Луната е минавала между тѣхъ. Ралицата е изпращала брилянтнитѣ си лжчи и нѣжната имъ свѣтлина. дълбочината на небето и бѣлотата на снѣга сж се сливали съ тишината на зимната нощъ. Само доле, въ планинския

долъ, сж се чували тихитѣ стѣпки на буднитѣ му обитатели, които сж сновѣли по гладката покривка и сж се събирали при палавия потокъ, рожба на планината, който безспирно пѣе една отъ най-старитѣ пѣсни на свѣта, изпѣта за пръвъ пжтъ отъ първия потокъ на земята, когато сж капнали първитѣ капки дъждъ.

Когато е идвалъ деня, бѣлата снѣжна покривка е била обсипана съ плочки отъ новъ скрѣжъ и лжчитѣ отъ Слънцето сж се изчупвали и отразявали въ тѣхъ. Тѣ сж давали хиляди блѣсъци съ всичкитѣ багри на свѣта. Много малко отъ свѣтлината се е поглъщала, а по-голѣмата частъ се е отразявала. И когато хората — другари на планината бродятъ презъ нея, за споменъ на тѣхното посѣщение тя ги пообгорява. И въ бронзовия цвѣтъ на лицата имъ се крие пожеланието на домакинята — планина за здраве и бодростъ. Слънцето се издига високо и по южнитѣ наклони снѣгътъ се поразмеква, малки капчици вода плъзватъ по неговата повърхность. Деньтъ е кжсъ и скоро следъ червения залѣзъ, когато бѣлитѣ сѣнки на върховетѣ и гребенитѣ плъзнатъ върху облачната покривка на низинитѣ иде нощъта и нейниятъ студъ вледенява наново разтопената снѣжна покривка. На другия день слънчевитѣ лжчи се отразяватъ по огледално заледенитѣ склонове.

Когато повѣе вѣтѣра, той гони предъ себе си леденитѣ зрънца, откъснати отъ одеждата на зимата. Тѣ се гонятъ, застигатъ и като вълшебни вѣтрила се разстилатъ на завѣтъ. Настѣпватъ дни, когато вѣтърътъ бучи и носи облаци отъ леденъ пѣсъкъ. Това сж адскитѣ дни на планината. Бурята не стихва и съ страхотенъ вой засипва всичко предъ себе си. Тогава вѣтърътъ като опната струна трепти. Цѣли хѣлмове отъ леденъ пѣсъкъ се натрупватъ и надъ зжберитѣ се надвѣсватъ страхотни снѣжни гребени. Тогава по отвеснитѣ северни склонове се натрупватъ прѣспитѣ. И когато стихията се укроти и дойдатъ хубавитѣ дни на планината, слънцето огрѣва една ледена пустиня. Сбитъ леденъ пѣсъкъ покрива планината. Редица отъ вълни следватъ една следъ друга, вкоченѣли, замрѣли, като че ли вѣтърътъ, като слѣпецъ е преследвалъ незнайна цель и се спѣвалъ въ равната заснѣжена планина.

Такава е зимата на планината. Бѣсно бучене на бурята, нечуто сипене на снѣгъ и свѣтли сини дни, потънали въ тишината на безкрая.

П. Пауновъ

ТУРИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА

Отдавна се чувства голѣма нужда отъ издаването на единъ туристически справочникъ — наръчникъ за нашитѣ туристи. Тази нужда до день-днешенъ не е задоволена. Не че у насъ липсваха хора да извършатъ тая работа, не че нѣма материалъ за да се направи нѣщо подобно, при тоя темпъ на развиващия се туризъмъ. Но главната пречка винаги е била въ едно — липса на срѣдства. Колкото за нуждата че се чувства — това всѣки съзнава, още повече тия които сж поставени на чело на туристическата организация и които трѣбва да премълчаватъ на всѣко запитване отъ страна на туристи или да отговарятъ на многобройнитѣ запитвания отъ страна на чужди туристи и организации. Не единъ пжтъ е изтъквано отъ наши българи, ходили на западъ, за това което е направено тамъ и което се прави въ това направление за пропагандиране на туризъма и привличане чужденци въ тѣхнитѣ страни.

Имало е случай въ пжтнически бюра на западъ да липсватъ сведения само за България и да се обръщатъ къмъ очудения българинъ, който мисли че ний сме толкова известни, че нѣма нужда отъ реклами, съ молба да пратимъ нѣщо изъ България, за нашитѣ бани и пр., защото има желаещи достатъчно за изтока, но нѣма кжде да се справятъ.

Всичко това е една грамадна работа, изисква срѣдства, които българския туризъмъ съ своитѣ скромни вноски мжчно би далъ. Въ другитѣ страни пропагандата чрезъ издания, албуми, плакати и др. се извършва отъ държавата, тя е, която поддържа и пжтнически бюра съ свой илюстровани органи. Туристически организации могатъ да

служатъ въ тоя случай само като разпространители или като спомагатели при издаването на всички пропагандаторски албуми и сборници.

Предъ менъ сж изданията на Чехословашкото министерство на желѣзницитѣ, търговията и пр., списанието на Югославянско пжтническо бюро, и току-що излѣзлия албумъ на Полското министерство на желѣзницитѣ. Това сж красиви, стегнати и изящни издания които съчетаватъ хубоститѣ, прелеститѣ и величието на тия страни. Съ това тѣ показватъ на останалия свѣтъ какво представляватъ, какво въплъщава тѣхната страна и какво могатъ да видятъ у тѣхъ чужденцитѣ.

Не се страхувамъ, че това начало бавно почва да си пробива пжтъ и у насъ. Но то върви така бавно, безъ държавата да проявява нѣкакъв интересъ.

Виждатъ се тукъ-таме вече плакати за Варненския плажъ и реклами на френски езикъ. Пжтеводителя на Чамъ-Кория—Самоковъ на български, издание на Самоковската община, листа за с. Банки, и такива по крупни издания на Българскитѣ Туристически дружества: пжтеводителя на Пиринъ, на гр. Сливенъ, и това което можемъ да намѣримъ въ туристическитѣ списания.

Тази година Ц. н-во на Бълг. Тур. д-во ще издаде единъ кратъкъ пжтеводител-справочникъ специално за туриститѣ, което ще бжде началото на редъ други издания, пжтеводители и албуми за планини и красиви мѣста изъ България. Нека това начало бжде подкрепено, за да се даде подтикъ за бждеща по крупна дейность въ това направление и стигнемъ поне въ малко онова извършено извънъ насъ.

Миланъ Кузовъ

СЪ „КРАСИНЪ“ ПРЕЗЪ ЛЕДЕНОТО МОРЕ

(Отъ проф. Самоиловичъ, ржководител на спасителната експедиция).

Бѣше 10 юлий. Ледоразбивачътъ Красинъ едвамъ си пробиваше пжтъ презъ леденитѣ маси и напредването вървеше бавно. Макаръ и да знаехме отъ по-рано, какви мжнотии ще срѣщнемъ въ нашия спасителенъ походъ, но все пакъ, сега предъ самата действителность, изпитанието на което бѣхме подложени всеваше напълно основателенъ страхъ и въ най-надежднитѣ и самоувърени между насъ. Обаче ние притежавахме едно нѣщо, което ни подкрепяше и утвърждаваше въ цѣлия ни пжтъ: това бѣше съзнанието, че ние трѣбва да вървимъ напредъ и само напредъ къмъ поставената целъ и връщането ни означаваше гибелъ за изгубенитѣ въ ледения океанъ . . .

Прочее този день ние решихме да изпратимъ тримоторния аеропланъ Юнкерсъ, който разви-

ваше въ пълненъ ходъ 900 конски сили. Неговата задача бѣше отъ една страна да потърси и открие италиянската група и ако е възможно да хвърли хранителни припаси и снаряжение, а отъ друга — да изследва възможноститѣ за едно по-нататъшно пжтуване на Красинъ презъ леденото море.

Берескинъ, геофизикътъ на нашата експедиция, ни предсказваше неблагоприятно време. Той предрече мъгла, силни атмосферни смущения и вѣтъръ. Но какво друго можехме да предприемемъ сега? Това бѣше единствената възможность и машината трѣбваше да бжде пусната въ действие. Прочее, скоро тя вече стоеше готова за полетъ. Голѣмо количество горивенъ материалъ, снаряжения, топли дрехи за групата Вилиери — всичко бѣше натоварено и пилотитѣ заеха мѣстата си въ

кабината. Нѣколко сърдечни ржквания и аеропланътъ се издигна и полете къмъ изтокъ, следъ като описа два кръга надъ насъ. Застаналъ на леда азъ наблюдавахъ стоманената птица, минута, две, докато най-после тя се изгуби задъ облацитѣ на хоризонта. Неволно ме обхвана едно трепетно чувство на страхъ и тъга при мисълта за участъта, която можеше да сполети моитѣ другари. Азъ отидохъ веднага следъ това въ радиостанцията и започнахъ възбудено да наблюдавамъ телеграфиста, който приемаше сигналитѣ отъ аероплана, старайки се по изразу на лицето му да схвана характера на получаванитѣ радиограни.

Отначало идѣха благоприятни известия: машината прелетѣла североизточната суха областъ на острова и достигнала къмъ Лей Смитъ, но поради непрозирната мъгла тя не могла да открие групата Вилери; после тя се връща обратно . . . минаха две минути въ мълчание и ние доловихме две думи, които ни накараха да изтръпнемъ. Това бѣха думитѣ: Група Малмгрень . . . Луда радостъ ни обхвана, и бърже се предаде на цѣлия екипажъ. Значи нашитѣ летци бѣха открили хората, които отдавна всички смѣтаха за измрѣли . . . Оставаше ни сега само да узнаемъ кжде сж тѣ, за да можемъ да вземемъ правилень курсъ.

Внезапно ние доловихме една нова дума, която значеше за насъ много — Карлъ! Тя ни подказваше, че авиаторитѣ сж забелязали групата Малмгрень къмъ Карловитѣ острови. Следъ това Чухновски ни извести, че се връща, обаче гжстата мъгла не ще му позволи да спре машината близо до Красинъ и затова търси удобна станция на друго мѣсто . . . следъ това известията отъ него се прекъснаха . . .

Цѣли четири часа азъ се вслушвахъ и въ най-малкия шумъ. Нищо не се долавяше. Мога да кажа, че това сж най-дългитѣ часове презъ моя животъ. Мисълта, че хора, съ които сме били заедно до сега день и нощъ презъ нашия походъ, сега летятъ заблудени въ безпредѣлното пространство, изложени на страшна опасностъ, а може би претърпѣли вече и нѣщо по-лошо — бѣше ужасно. Ще се видимъ ли отново живи и здрави, ще можемъ ли да известимъ нѣщо за сждбата на намѣренитѣ участници въ злополучната италианска експедиция. . . Времето летѣше и ние все още не получавахме никаквъ отговоръ.

Внезапно азъ забелѣзахъ по лицето на телеграфиста една усмивка. — „Да, тукъ, получено!“ И веднага той почна да записва нѣкакви думи. Азъ се спуснахъ къмъ него и наведенъ надъ раменетѣ му, чета известната вече радиотелеграма на Чухновски, въ която той даваше точно указание за мѣстото, кждето се намираше групата Малмгрень и моли Красинъ да потегли въ това направление.

За щастие благоприятень вѣтъръ бѣше раздвижилъ последнитѣ дни леденитѣ блокове и ние можемъ свободно да продължимъ плуването къмъ

изтокъ. Азъ дадохъ разпореждане до капитана да отплува къмъ Карловитѣ острови.

Движихме се бавно. Измѣрването ни поставаше на 80° 54 минути северна ширина и 23° и 40 минути източна дължина. Ние работѣхме съ последни напрежения, ежеминутно трѣбваше да измѣняме посоката ту на една ту на друга страна, нагаждайки се споредъ проходимостъта на леденитѣ маси. Пуснати бѣха въ движение и тритѣ машини на парахода съ обща сила 10.000 конски сили.

На 11 юлий подиръ обѣдъ стигнахме нови заледени полета, които представляваха нова непроходима преграда. Ние се принуждавахме да повръщаме назадъ на известно разстояние ледорунителя и като пускахме въ движение цѣлата машина съ нейнитѣ 10.000 конски сили напиряхме срещу леда. Това се повтаряше понѣкога до тридесетъ и четиредесетъ пжти въ часъ. Така ни свари паметния 12 юлий.

Вече се приближихме до мѣстото, което ни бѣха посочили нашитѣ летци, но все още не виждахме никаква следа отъ хора или човѣшки поселения. Всички стоехме непрекъснато на покривъ, вперили погледъ напредъ. На командантския мостъ стоеше екипажа на парахода, обладани всички отъ сжщото трескаво напрежение и претърсваха съ погледитѣ си пространството отъ бѣли заледени поля.

„Ето! Виждамъ ги! извика внезапно вториятъ капитанъ Брайтколфъ. Като че ли електрически токъ премина презъ всички ни. Наистина, ей тамъ се вижда нѣкаква фигура! Единъ човѣкъ, както явно можеше да се различи на бѣлата повърхностъ. Той се движи, маха съ ржце и се опитва всячески да привлече нашето внимание. Красинъ смѣни курсъ и тръгна къмъ него. Минаха нови часъ и двадесетъ минути и ние бѣхме вече на 500 м. далечъ отъ ледената черупка, една малка ледена скала съ неравна повърхностъ и остри крайща. Върху нея се вижда две човѣшки фигури. Първиятъ отъ тѣхъ високъ и снаженъ, застаналъ срѣдъ ледения блокъ правѣше знакъ съ ржце дѣ спремъ, боейки се да не би ледорунителятъ да дойде много близко до малкото му убѣжище и го разруши. Другиятъ лежеше неподвиженъ върху леда. На единъ съседень ледень блокъ се виждаха прострени чифтъ панталони съ надписъ направень отъ парцали: We need food. Zappi mariano.

Красинъ спре. Стълбата биде пусната и нашитѣ хора, въоржжени съ вжжета, дѣски и носилки, слезнаха на леда. Пръвъ се приближи Запи къмъ моя асистентъ Ивановъ. Запи го прегърна и току повтаряше на остъръ руски езикъ едничкото, което знаеше: руски карашо, руски карашо! Марияно, който лежеше задъ една защитна ледена стена недалечъ отъ него, само се смѣеше и простираше шастливъ ржце къмъ насъ. Когатъ Ивановъ се приближи до него, последниятъ пригърна краката му и започна бързо да говори на

француски, като изказваше хиляди пжти своята благодарност, показваше устата си и обясняваше съ знаци, че е страшно гладенъ и искаше да яде. Сжщо и Запи повтаряше *essen, essen!*

Кжде е Малмгрень? питаше Ивановъ и спжтничитѣ.

Малмгрень не е тукъ, Малмгрень почина!

Както съобщава Ивановъ, него го е очудило облѣклото на лежащия Марияно. Той е билъ наполовинъ полегналъ, наполовинъ коленичилъ въ една малка вдѣлбнатина на леда. Коленетѣ му сж били съвсемъ голи, само едни чорапи е ималъ на краката си. Той лежалъ увитъ въ едно вълнено одеало, цѣлото почти измокрено отъ разтопения ледъ. Цѣлото му облѣкло се е състояло отъ едно кжсо кожухче и кжси, тъмночерни плетени панталони. Изсѣхналитѣ му и костеливи ржце сж били безъ ржавици; кожата му е била напукана отъ студения вѣтръ. „Въ изтошеното, болнаво зачервено лице, обрастнало съ кжса червеникава брада, съобщава той, блещѣха трескаво тъмнитѣ му, но живи и подвижни очи“.

Едва може да си представи човѣкъ радостта и щастieto на тѣзи хора. Азъ трѣгнахъ къмъ тѣхъ. Запи се още имаше сила да стисне ржката ми. Марияно се улови за мене и искаше да ме пригърне. Неговото лице свѣтѣше съ усмивката на човѣкъ, който току що се е избавилъ отъ смъртта и пакъ се е повърналъ въ живота.

Азъ отведохъ Запи въ общата каюта и тамъ го сложихъ на едно канапе. Възбудено той почна да разказва, какъ тѣ сж забелязвали въ днитѣ на изгнание петъ аероплана и едва нашиятъ, шестиятъ, ги е съгледалъ; тѣ прекарали 13 дена безъ храна и вече изгубили всѣка надежда за спасение. Азъ го прекъснахъ и запитахъ:

Кжде е третиятъ? Кжде е Малмгрень?

Малмгрень умря преди единъ месецъ, отговори Марияно. *C'était un homme* — Той бѣше истински мжжъ! Отпадналъ той неможеше да продължава по-вече съ насъ и ни помоли да го оставимъ и да продължимъ пжтя си напредъ въ неизвестността.

Единъ день следъ това ние все още го виждахме да лежи върху леда. Ние опитахме да се върнемъ, но той ни даде знакъ съ ржка да вървимъ напредъ. Не ни оставаше друго и ние тръгнахме по посока на островъ Брукъ . . .

Отъ тукъ Красинъ продължи къмъ онова мѣсто, кждето споредъ сведенията на Чита ди Милано се намираше групата Вилиери.

Когато ние минавахме Фоинскитѣ острови, ние забелязахме две човѣшки фигури, които ни даваха знакъ съ ржце. Това бѣха капитанъ Сора и холандецътъ ванъ Донгенъ. Понеже тѣ се намираха на сушата ние имъ сигнализирахме, че порано ще опитаме да вдигнемъ групата Вилиери, а после, на другия день, ще потърсимъ и тѣхъ. Всичко, което ние преживѣхме въ той бележитъ день, биде веднага протелеграфирано до всесвѣтския помощенъ комитетъ.

На 12 юлий 10 часа и 15 минути вечерята помощникъ капитанътъ Лексдикъ забелязва въ лѣво отъ мѣстото, което ни бѣше показано отъ Чита ди Милано, димъ върху леда — нѣколко минути по-късно се виждаше ясно единъ сваленъ аеропланъ, една палатка и хора наоколо.

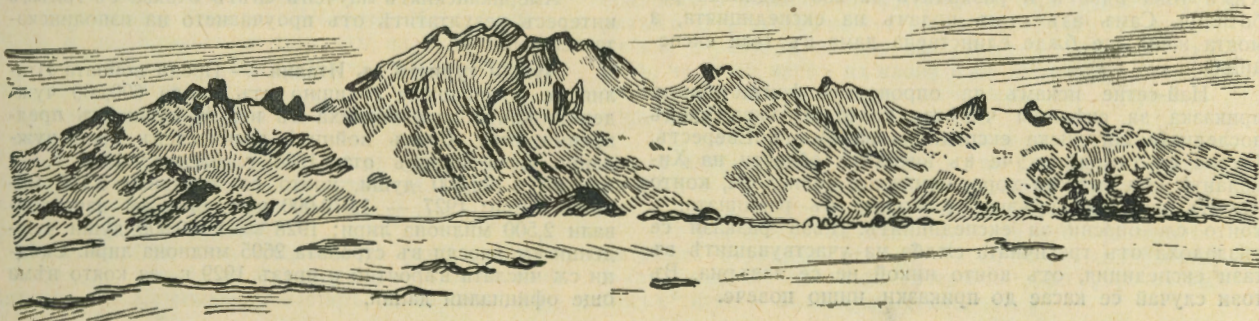
Не е възможно да се опише нашата нова радостъ, нашето щастие! Всички на палубата имяхме празнично весели лица, като на велико тържество. Всички бѣхме озарени отъ щастие, изпълнени съ едно чувство, незабравимо и велико, отъ водителя на експедицията до последния машинистъ. Ние бѣхме спасили отъ сигурна смъртъ крушеницитѣ отъ нещастния походъ на Нобиле.

Красинъ заплува къмъ леда, на който се намираха италианцитѣ, — спокойно като въ пристанище възви той и спря, очакванъ отъ възроденитѣ изследватели. Въ дѣсно отъ него на леда стоеха Вилиери, проф. Бехункъ и Трояни. Понататкъ се виждаше една палатка, предъ която подпрень на кокили се крепѣше Цикони. Не се виждаше само Бияни. Този вѣренъ на дълга си служителъ, сега предаваше своята последна телеграма: Красинъ пристигна. Ние сме спасени!

Азъ слезнахъ на леда придруженъ отъ моя асистентъ. Пакъ поздрави, прегръдки, радостъ, макаръ и да се срѣщаха сега хора, които се виждатъ за пръвъ пжтъ въ живота. Никога азъ не съмъ ги познавалъ, както и тѣ мене не сж знаели. Петимата спасени бѣха отведени въ нашия корабъ . . .

На 13 юлий падна гжста мъгла, така щото на 50 крачки не се виждаше нищо предъ насъ. Единъ день по-рано тя би ни преградила пжтя и нѣколко човѣшки живота щѣха да бждатъ загубени безвъзвратно.

С. В.

ВЕСТИ И БЕЛЕЖКИ

Международната експедиция въ Хималаитъ презъ 1930 год. — Преди известно време геологътъ и алпинистътъ професоръ д-ръ Гюнтеръ Дюренфуртъ, придруженъ отъ жена си, напусналъ Цюрихъ, за едно изкачване на Канхенюнга, грамадния планински масивъ въ източнитъ Хималаи, втория по височина връхъ на свѣта, на който човѣшки кракъ още не е стѣпвалъ. Въ тази експедиция взематъ участие 10 души, представители на 5 нации. Изходниятъ пунктъ на експедицията е крайната станция на индийскитъ желѣзници.

Професоръ Дюренфуртъ очаква отъ това изкачване голѣми геологически находки. Той използва тритъ последни години отъ своето пребиване въ Цюрихъ, за да подготви експедицията. Дюренфуртъ далъ предъ представители на печата следнитъ изявления:

— Тѣй като отъ 1924 г. по политически и религиозни причини бѣше недостъпенъ връхътъ Монтъ Еверестъ, ние се решихме да трѣгнемъ къмъ втория по височина връхъ на земята, грамадния тронъ на Хималаитъ — Канхенюнга. Задачата на нашата експедиция преследва три цели: първо — алпийско-спортна; тукъ се касае до единъ свѣтовенъ рекордъ. Втората целъ е научна: възнамѣрява се да се изучатъ земнитъ пластове тамъ, както стремежа на главната планинска верига на Хималаитъ и да се направятъ снимки, както и да се направи една нагледна карта на цѣлата планинска група. И най-сетне — фотографическо-филмова целъ: очакваме въ това отношение богатъ материалъ. Ние се надѣваме и да изработимъ единъ филмъ, който да представи планината съ нейната величественостъ.

Ние не забравяме нито за моментъ опасноститъ, на които сме изложени 8,602 м. високо, на втория по височина връхъ! Затова тукъ трѣбва да се разчита на липса на кислородъ, полярнен студъ до 30—40 подъ нулата, чести снѣжни бури, защото Хималаитъ сж раздѣлъ на климатическитъ условия въ студената висока Тибетска равнина и горещата Индийска страна. Опасността отъ лавини е голѣма поради голѣмия наклонъ. Ние се надѣваме, че ще бжде възможно, щото три седмици следъ нашето трѣгване, да можемъ да устроимъ базисния си лагеръ на 5,000 м. височина. Ползувайки се отъ опититъ на последната експедиция къмъ М. Еверестъ, ние нагодяваме нашето снаряжение къмъ особенитъ трудности на това изкачване.

За да можемъ да посрещемъ непредвидени събития, ние всички не ще вземемъ участие въ изкачването. Половината остава въ базисния лагеръ, отъ какъдето може да ни се изпрати помощъ. Ние възнамѣряваме, до края на септември да се върнемъ обратно.

Въ историята на изследването на Хималаитъ иматъ особено почетно мѣсто двамата млади норвежски алпинисти Рубенсонъ и Аасъ. Нѣколко години преди европейската война можаха да постигнатъ успѣхи въ този връхъ. На тѣхъ се удаде да се изкачатъ на единъ съседенъ на Канхенюнга връхъ, високъ 7300 метра. Що се отнася до разносикитъ на тази експедиция, тѣхъ ние изчисляваме до 15,000 марки за човѣкъ. Къмъ това идватъ и разходите за 250 индийски работници. Самъ азъ съмъ водачъ на експедицията, а моята жена ще бжде единствена дама въ тази експедиция.

Най-сетне искамъ да опровергая фантастичната приказка за снѣжния човѣкъ, която изпква следъ последната английска експедиция за Монтъ Еверестъ. Тогава се твърдѣше, че въ високитъ области на Хималаитъ има снѣжни хора, приказни, диви хора, които нѣматъ никаква свръзка съ хората въ равнината, и които сж опасни за експедициитъ. Тѣзи разкази се създадоха отъ трагичната сѣдба на участващитъ въ тази експедиция, отъ които никой не се завърна. Въ този случай се касае до приказки, нищо повече.

Туризма въ Франция. — Въ новото министерство Тардио има върховенъ комисаръ по туризма. Той постъ сега е повѣренъ на кмета на Дижонъ — Гастонъ Жераръ.

Туризма е единъ отъ важнитъ отрасли за економическото благосъстояние на Франция. Презъ минатата година въ Франция е имало 759,359 туристи. Въ туй число не влизатъ англичанитъ, които сж минали презъ Франция на пътъ за Швейцария, Германия и Италия. Повече отъ 400,000 англичани сж прекарали по нѣколко дни въ Франция минавайки за другаде. Споредъ статистическитъ данни всѣки американецъ, който е дошелъ въ Франция е оставилъ срдѣно 2.200 долари. Американци-туристи е имало по-вече отъ 200,000 души. За година напоследъкъ въ страната туристите оставятъ срдѣно 15 милиарда франка.

Най-голѣмата пещера въ свѣта. — Тя се намира въ Ново Мексико (Сев. Америка) и е получила името Карлсбадъ.

Сега тя е предметъ на едно изследване въ най-голѣми размѣри отъ страна на американския ученъ мистеръ Франкъ Ернестъ Николсонъ.

До сега сж успѣли да проникнатъ въ пещерата само до 35 клм. дълбочина. Николсонъ ще вземе съ себе си провизии за три седмици.

Пещерата Карлсбадъ се намира наоколо 50 клм. южно отъ града съ сжщото име и на 64 клм. отъ Елъ Пазо (Тексасъ), въ планинската верига Гуадалупе. Тя е била открита преди 29 години отъ единъ ковбой, който, ездѣйки една вечеръ въ подножието на планината, се спрѣлъ изненаданъ, когато видѣлъ, какъ отъ една опредѣлена точка се издигналъ нѣкакъвъ сивъ облакъ. Когато се приближилъ, конникътъ забелязалъ, че облакътъ билъ образуванъ отъ прилепи, които, излизайки отъ една скална пукнатина, излитали въ околността.

Щомъ ковбоятъ съобщилъ за своето откритие, Американското национално географическо дружество изпратило една експедиция, която установила, че тамъ имало не само една единствена пещера, а цѣла система подземия, издълбани отъ водитъ въ хълбоцитъ на планината, въ предишни геологически епохи. Недалече отъ входа на пещерата се намира една обширна естествена зала, дълга 4000 стѣпки, широка 600 и висока 300. Въ много мѣста се срещатъ басейни, пълни съ прѣсна и бистра вода.

Една втора по-отдалечена зала се удължава въ широкъ тунелъ, въ който първата експедиция, проникнала тамъ, продължавала да отива все напредъ и напредъ въ течение на шестъ дни, безъ да успѣе да стигне края, тѣй като се изпрѣчила една стрѣмна стена, за преодоляването на която липсвали нуждитъ технически срдѣства.

Изследвачътъ Николсонъ ще бжде въ постоянна връзка съ външната станция посредствомъ безжиченъ телеграфъ и два телефона. Освенъ другитъ модерни технически съоръжения, експедицията ще бжде снабдена съ вжета за преодоляване на стрѣмнини.

Американскиятъ наученъ свѣтъ очаква съ голѣмъ интересъ резултатитъ отъ проучването на изполинска пещера.

Чужди туристи въ Италия. — Преди войната Италия се посещаваше годишно отъ около 600,000 чужденци, които изразходваха въ нея ½ милиардъ предвоенни лири. Следъ войнитъ значителенъ брой чужденци идватъ тукъ отъ 1924 г. насамъ: 1926 г. — кржгло 1,120,000 души, които сж оставили 3,168 милиона лири; 1927 — 1,070,000 чужденци сж изразходвали 2,500 милиона лири; 1928 — 1,100,000 души чужденци сж внесли въ страната 2605 милиона лири. Сходни сж числата въротно и презъ 1929 г., за която нѣма още официални данни.

Югославия като туристическа страна. — За отбелязване е, че през 1929 г. Югославия е била посетена от повече чужденци, отколкото през 1928 г. За Адрия това увеличение възлиза на 10%. Известните морски бани в Рагуза, на Адриатическото море, сж били посетени през времето от 1 януарий до 30 септември 1929 г. от 31,901 души; за сжщото време през 1925 г. гоститѣ сж били 19,920, през 1926 г. — 22,934, 1927 — 28,969, 1928 — 31,087 души. През 1928 гоститѣ в Рагуза сж били 12,346 югославяни,

7,600 германци, 4,003 чехословаци, 3,789 австрийци, 1,262 поляци, 792 англичани и 412 унгарци.

Сжщо и Загребъ е билъ посетенъ презъ сезона 1929 г. отъ множество австрийци, италианци, унгарци, чехословаци и германци — на общъ брой 6,728 души.

Очаква се, че изготвениятъ вече проектъ за законъ за банитѣ ще даде новъ гласъкъ на „туристическата индустрия“ въ Югославия. Той опредѣля кои селища следва да се считатъ за бани и лѣтовища ползуващи се съ предвиденитѣ въ закона облаги.

ДРУЖЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

Организаторътъ на Пловдивския районъ г. Чорбановъ е споходилъ клонъ на Сопотъ на 19 януарий. Отъ 39 члена 16 сж изправни, но се събиратъ и вноскитѣ за останалитѣ членове. Имали сж 3 излета. Мѣстнитѣ условия не помагатъ за нѣкоя особена просвѣтна дейность. Хижата имъ Рибарица, не довършена напълно, се посещава добре. Клонътъ е направилъ една чешма. Списанието се получава въ 10 броя. Клонътъ проявява дейность, което ще има и стопанско значение за самия градецъ. Въ сравнение съ много други цвѣтущи градове родното мѣсто на Вазовъ е направило много, което се дължи и на преданността къмъ дѣлото на председателя, сега пенсиониранъ учителъ, на касиерътъ и на свещеника. Нека Сопотъ служи за примѣръ на подбалканскитѣ градчета.

— **Клонътъ въ Карлово** е посетенъ отъ организатора на 18 януарий. Клонътъ брой 120 члена. Реализирани около 30—40 излета. Уредени 2 сказки. Чувствува се голѣма нужда отъ спални, за която целъ ще трѣбватъ около 10—20 хиляди лева. Маркирани сж пжтищата Карлово—Троянъ, Карлово—Хижата—Юмрукчалъ—Голѣмото Прѣскало—Калоферъ. Освенъ хижа Юмрукъ-чалъ, притежаватъ и хижа Хубавецъ, — хижа, добре подържана и добре посещавана. Направени сж 3 чешми. Поправятъ пжтя за хижата. Отъ всички клонове въ Пловдивския районъ по своята организация първенството се пада на Карлово. Цвѣта на интелигенцията и почти всички млади търговци сж въ дружеството. Клонътъ се ползува съ голѣмъ авторитетъ между гражданството.

Червентъ-бръгъ. — Клонътъ е ималъ общо годишно събрание на 23 февруарий. Има напълно изправни 50 члена, получавано е презъ 1929 г. 36 броя отъ списанието. Приходъ 9065 лв., разходъ 7040 лв. Презъ годината е уредена една добре посетена забава, която е принесла много за спечелване симпатитѣ на гражданството. Реализирани сж 13 излета. Клонътъ е посетенъ отъ дружествения организаторъ отъ Ловечъ г. Ив. Рачевъ на 4 февруари т. г.

Пловдивъ. — Годишното събрание се е състояло на 9 февруарий. Презъ 1929 год. клонътъ е ималъ 234 члена. Реализирани сж 13 едnodневни, 4 двудневни и 2 повече отъ два дена излети, като сж били посетени Бачковския манастиръ, хижа Юмрукчалъ, хижа Безово, Станимака и околността, манастиритѣ Св. Георги и Св. Врачъ, Ловечъ, Костенецъ, Чепино, Мара Гидикъ, Чирпанъ и др. Клонътъ е устроилъ на 7 декември 1929 г. туристическа срѣща, за която своевременно се съобщи въ списанието.

Пловдивъ. — Програма на лѣтнитѣ излети презъ 1930 година.

8 Мартъ — Станимака — Бачковския Манастиръ.
16 Мартъ — Станимака — Манастира св. Петка.
23 Мартъ — Асѣнвоя Крепостъ.
30 Мартъ — с. Перущица.
6—7 Априлъ — Сбирка въ Стара-Загора (срѣща съ клоноветѣ отъ Хасково, Чирпанъ, Харманли).
13 Априлъ — Станимака, манастиръ св. Кирикъ,

18-19-20-21 — 1) Мадара, Преславъ;
Априлъ 2) Белмекенъ.
27 Априлъ — с. Вжча — Елек. Иентрала „Вжча“.
4 Май — с. Хисара, презъ с. Дуванли (разглеждане разкопкитѣ).
6 Май — Манастиръ Св. Георги.
10—11 Май — Карлово, Хижа „Юмрукъ Чалъ“ и едно именния връхъ.
18 Май — Костенецъ (срѣща съ София, Долна Баня, Пазарджикъ, Сестримо).
24—25 Май — с. Радилово гроба на Алеко, (срѣща съ клоноветѣ Бѣлово, Пазарджикъ, Сестримо).
1 Юний — Станимака, Гонда Вода, хижа Безово.
8—9 Юний — Видинъ (конгресъ 1930 год.); 2) Персенкъ (съ превозчи срѣдства до Бѣла Черква).
15 Юний — с. Катунница.
22 Юний — с. Кукленъ.
29 Юний — Раковски (срѣща съ клоноветѣ Хасково и Харманлий) — мина „Марица“.
6 Юлий — Кукленъ, Яврово вр. Руенъ.
12—13 Юлий — Бургасъ и околността 2) Юндола — Чисто Тепе погледъ на Пиринъ.
27 Юлий — Гара Долена, Милуви скали (заедно съ клонъ Пазарджикъ).
2—3 Августъ — Традиционенъ излетъ до „Калояновъ Връхъ“.
10 Августъ — Бойково.
17 Августъ — с. Сестримо водопада (срѣща съ клоноветѣ Пазарджикъ, Костенецъ, Долна-Баня).
24 Августъ — гр. Пещера, св. Константинъ.
31 Августъ — Борисовградъ, връхъ Драгойна.
7 Септември — Чирпанъ, връхъ Самодивецъ (Чирпанъ, Ст.-Загора, Хасково, Харманлий).
14 Септември — с. Сотиръ.
21 Септември — Красново.
27—28 Септ. — Дьовленъ.

На 23. П. т. г., **Ямболскиятъ клонъ „Кабиле“** отъ Б. Т. Д., е открилъ агитационната си седмица съ една другарска срѣща за членоветѣ и тѣхнитѣ гости, която е била много добре посетена. Срѣщата е била открита съ изпѣването на клоновия маршъ „Кабиле“ и други хорови номера, следъ което председателътъ г. Т. Тодоровъ е казалъ нѣколко думи върху туризмътъ въ България и е свършилъ съ апелъ къмъ гоститѣ да се запишатъ членове на клонъ и да подкрепятъ морално и материално българскиятъ туризмъ. Отъ страна на гоститѣ е отговорилъ г. Старцевъ, директоръ на фабрика „Тунджа“, който е заявилъ, че става членъ на клонъ и че ще работи за преспѣването на родния туризмъ. Веселието е продължило до късно пръзъ нощта.

По желанието на членоветѣ и гоститѣ, настоятелството е уредило на 2. Ш. с. г., по случай заговезни, втора другарска срѣща, добре посетена, съ която е била закрыта агитационната седмица.

На тия срѣщи сж били поканени председателитѣ: на клонъ „Тунджа“ отъ Ю. Т. С., на ловджийското д-во „Соколъ“, на гимнастическото д-во „Тракийски юнакъ“ и на Б. Н. Морски сговоръ.

Резултатът от тази агитационна седмица е бил повече от задоволителен: записани са 24 нови члена и 6 външни абонати на списанието „Б. Турист“, като е реализирано 930 лв. чист приход.

Банския клон „Ель-Тепе“. — Хижа Бъндерица се стопанисва много добре. Построена е на 60 кв. м. и струва около 100,000 лв. Хижа е била посетена през годината от 213 души. При нея има пристроена барака, която служи за кухня, с всички кухненски съдове, което е от голяма полза за туристите, които посещават хижа. Клона възнамерява да строи нова хижа в долината на р. Дамяница. При клон е била уредена и спалня, посетена от 249 души. Също през лятото е имало лагер на който са лагерували 50 души.

Ловчански клон „Стратеш“. — През отчетния период е извършил следните работи:

Направена е една чешма в местността „Стратеш“ до туристическия дом.

Устроени са две вечеринки посетени много добре и е уредена една сказка с диапозитиви.

Залесен е един декар земя с 500 дръвчета в района на дома, или всичко до сега са залесени 8 декара.

Спалните са посетени от 362.

Трудовата седмица е използвана от клон за работа на „Стратеш“ и около дома.

Дупница. — Клонът на 21 декември 1929 г. уредил в читалищния салон „Голем популярен концерт с танци“. Последния бил посетен много добре и продължил до сутринта. На 2 февруари е уреден излет до с. Рила по случай сватбата на туриста-член от настоятелството Никола Дикански. Последния бил посетен от 27 излетници, включително цялото настоятелство. В скоро време ще се уреди туристическа среща с подходящ реферат.

— Клонът е уредил на 16 март вечерта Туристическа среща с сказка от г. Ас. Меджидиев на тема: „Откриване и завладяване на полюсите“. Сказката била придружена с светли картини. Посетена добре. Това е третата забава, която клон уредва през тази зима.

Повдигане на зимната туристика. — За повдигане на зимния туризъм Швейцарският алпийски дружество още от няколко години правят всичко възможно, за да се усилят и заздрави тази дейност. Между другото в началото на зимата се държат цял ред сказки, като се има предвид да се засегнат следните по-главни въпроси:

1. Реферати върху облеклото и снаряжението, санитарни предпазвателни мерки (планинска болест), замръзване, слънча слъпота, слънчево изгаряне, гледчерово изгаряне), типични наранявания в планината при пътуване с ски.

2. Теоретически курсове върху планинските опасности през зимата (лавини, гледчери, студ и пр.).

3. Първа помощ при несчастни случаи, поенасяне на пострадали.

4. Ски курсове.

5. Практически курсове върху ориентирането в зимните планини.

6. Алпийски ски курсове в планината.

7. Ски излети.

8. Високо алпийски излети с ски с цел за запознаване с особеностите на високата планина, с нейните гледчери, опасности и пр.

9. Сказка върху зимни излети.

За да се даде по-голям поток на зимния туризъм и у нас, и за да се избягнат някои грешки, които могат да доведат до големи и съдбоносни по-късно несчастни случаи, Б. Т. Д., Ю. Т. С. и Български ски клуб са уредили ред сказки върху проблемата на зимния туризъм.

СКРЪБНА ВЕСТЬ. — На 12 март е починал в Пловдив Марко Хр. Радеcki член на Карловския клон. Мир на прахът му!

Редактор: Ив. Велков.

ПЖТУВАНЕ. — Главната дирекция на железниците е издала окръжно под № X. 21 — 213 от 15 III. 1930 год., с което се разрешава на членовете на Българското туристическо дружество да пътуват по Б. Д. ж. с намалени цени на групи най-малко от пет души за срок от 1 април 1930 до 1 април 1931 година.

КНИЖНИНА

„Полша“, голем формат, луксозно издание, 124 стр. с много илюстрации и вишетки. Цена 80 лв. Книгоиздателство Хр. Г. Данов — София — Пловдив.

Освен библиотеката състояща се от редица книжки върху Балканските държави, издание „Хемус“, г-жа Монеджикова е написала напоследък ценна книга върху Полша, възкръснала славянска държава, която държи да бъде в тесни економически и културни връзки с България. Тези връзки тя поддържа чрез Полското дружество за взаимна помощ в София, което по случай петдесетгодишнината от освобождението на България, десетгодишнината от възобновяването на Полша и четиредесетгодишнината от основаването си издава книгата „Полша“. Книгата се препоръчва с предговор от проф. А. Иширков и завършва с статия от публициста В. Зембжуска; „Четиредесет годишен живот на Полското дружество на Балканите“. Това юбилейно издание на Полското д-во за взаимна помощ в България е богато илюстрирано, така че чрез илюстрациите и вишките читателят се запознава нагледно с архитектурата, историята, живописът, градовете, индустрията и носите, курортите и баните и най-сетне герба на възкръснала Полша.

Книгата се предшества от карта на Полша, така че всеки дори и най-малко сведущ върху географията на страната да може веднага да се ориентира. Написана е на лек и цветущ език, материалът е строго разпределен по един хубав и стегнат план, като авторката умело ни въвежда в Полша с кратки исторически бележки от създаването ѝ до днешния момент, след което вече спокойно и равно ни описва днешна Полша, без да пропусне нито един момент от обществения, културния, политическия и економически живот на тази славянска страна. Особено обстойно е разгледала економическия живот на Полша, дето подробно ни запознава с всички клонове от народното стопанство, говори много за индустрията, описва пазарите и търговията и всичко това богато подкрепено с статистически данни, като с сравнения посочва местото на Полша в световното производство.

Накрай разглежда Полша и по воеводства, дето особено подробно и живописно описва градовете, за които дава исторически сведения, статистически данни, илюстрации на паметници, дворци, катедрални и обществени сгради с данни и статистики за селско стопанство, търговия и индустрия. Така при краковското воеводство не пропуска да ни опише много интересно солниците на „подземна“ Велика и красивите му лътовища.

Изобищо книгата на г-жа Монеджикова е написана много добросъвестно, много увлекателно и интересно. Тя се чете приятно като един хубав роман.

СЪДЪРЖАНИЕ. — Д-р Ив. Буреш, Красотите на нашите пещери и нуждата от тяхното запазване; Ф. Каниц, Враца; П. Паунов, Слънцето, вътрешът и снежът; М. Кузов, Туристическа пропаганда; Самоилович, със Крассин през леденото море. Вести и бележки. Дружествен живот. Снимки от нашите пещери.

Придворна печатница